

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמוד
"תקופת היום"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פניה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

349

פרשת בא תשפ"ה

דיני לישה בשבת - א'

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

ונחלקו האמוראים והפוסקים בדינם, אביי סובר דכל מה שאמר ריב"ר שאין איסור תורה בנתינת מים לקמח (לעיל אות ו'), היינו דוקא בתערובות שהיא בת גיבול שאז עיקר המלאכה הוא בשעת הגיבול ולא בשעת נתינת המים, אבל בתערובות שאינה בת גיבול מודה ריב"ר שיש איסור תורה בנתינת המים לאפר לבד, והרבה ראשונים פסקו כוותיה דאביי (ביאה"ל סי' שכ"ד ס"א ד"ה אין), ורב יוסף סובר דאין חילוק, ואף בתערובות שאינה בת גיבול האיסור בנתינת מים לאפר לריב"ר הוא רק מדרבנן, והרבה ראשונים פסקו כוותיה (חזו"א סי' נ"ז סק"ג).

סוגי הבליחות

א' עוד מבואר בגמ' שבת (דף קנ"ו ע"א) שיש להבחין בין בלילה עבה לבלילה רכה וכמו שיבואר.

ב' **בלילה עבה.** בלילה עבה שהגדרתה היא כשאי אפשר לערותה מכלי לכלי (חזו"א סי' נ"ח סק"ט), איסור הלישה הוא מן התורה, ולכן החמירו בו חכמים טפי בכמה אופנים.

ג' **בלילה רכה.** בלילה רכה היא עיסה דלילה יותר אשר אפשר לערותה מכלי לכלי, אך מ"מ שם עיסה עליה כיון שהיא במצב גוש ולא במצב נוזלי (חזו"א שם), ואיסורה אינה אלא מדרבנן ולכן הקלו בה בכמה אופנים כמו שיבואר.

ד' **מים עכורים.** אמנם דבר נוזלי לגמרי ונשפך כמים, אין עליו שם בלילה כלל ואין בו שום חשש לש, ולכן מותר לערב מים עם אבקת חלב [milk powder], סוכר או להכין שתיה שמבוססת על מים עם אבקה של טעם, שגם אחרי עירובם הם נשפכים כמים (חזו"א סי' נ"ח סק"ט ד"ה קנ"ה, קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ח"י אות ח').

שינוי במעשה הלישה

לישה בשינוי

טו בגמ' שבת (דף קנ"ו ע"א) מבואר דבמקרים מסויימים התירו לישה כשעושים איזה שינוי בעשייתה, אמנם, לא משום ההיתר הכללי בהלכות שבת שכשעושים מלאכה בשינוי פטור, שהרי בשאר מלאכות גם בדרך שינוי אסור עכ"פ מדרבנן, אלא הטעם הוא משום שלפעמים הגדירו חז"ל שבעשיית שינוי חסר בעצם מעשה המלאכה ואף מדרבנן מותר. וכפי שיבואר.

שינויים בשלבי המלאכה

טז היות שקיימים כמה שלבים בעשיית המלאכה, נתינת המים לקמח, וגיבול המים והקמח (לעיל אות ה' ו'), קיימים בהתאם חילוקים שונים לגבי השינויים המועילים בכל שלב ושלב.

יז **שינוי בנתינת מים.** בגמ' מבואר חילוק, שכשמכנינים בלילה רכה שאיסורו רק מדרבנן (אות י"ג), שייך לעשות שינוי בשלב של נתינת המים בסדר הרגיל, שאם בימות החול רגיל ברוב הפעמים ליתן את המים ואח"כ ליתן את הקמח, יהפוך בשבת את הסדר ויתן את הקמח ואח"כ את המים, וכן להיפך.

יח ומ"מ כשעשה שינוי בנתינת המים, י"א שעדיין צריכים שינוי כל דהו בשעת הגיבול (תרומת הדשן סי' נ"ג, ע"י מ"ב סקנ"ז), ויש המקילים וסוברים שאין צריכים עוד שינוי בשעת הגיבול (דרישה, סתימת שו"ע ס"ד, חזו"א סי' נ"ח ד"ה ומשמע).

כמה כללים במלאכת לש

מהות המלאכה

א' מלאכת לש היא אחת מל"ט מלאכות האסורות בשבת, ומהותה היא נתינת חומר נוזלי כגון מים או שמן לתוך חומר גלם אבקתי כגון קמח, וחיבורם, קיבוצם או גיבולם יחד עד לעשיית עיסה, ואיסור לישה היא בין בדברים של מאכל, גם במאכלים שאינם מגידולי קרקע (שו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' ע"ד לש אות י"ג), וגם בדברים שאינם דברי מאכל, כגון טיט, מלט, סממני צבע וכדומה.

ב' **שאלות שכיחות.** ויש לציין שאע"פ שאין אדם רגיל להכין עיסה ממש עם מים וקמח בשבת, שהרי זה ידוע לכל שהוא אב מלאכה בשבת, מ"מ מלאכת לש היא מהמלאכות המצויות ביותר בבתי ישראל, וישנם הרבה מקרים שכיחים במטבח או על שלחן השבת, ורבים הם שאינם מודעים לדקדוקי ההלכות ואופנים השונים הכרוכים במלאכת לש, מפני ריבוי השיטות בהגדרת היסודות, ולכן מצאנו צורך לדון בדברים השכיחים כדי שידעו הציבור ויזהרו מלעבור על איסורי שבת החמורים התלויה בשערה. ג' כדי להבין את חילוקי דינים במלאכת לש, נחוץ הוא להקדים כמה וכמה הקדמות ויסודות חשובות עם מושגים שונים כפי המבואר בפוסקים (במ"ב סי' שכ"א סק"נ ועוד).

שלבי המלאכה

ד' התנאים והפוסקים נחלקו וחילקו בין שלבים שונים במלאכת לש, האם עוברים בהם באיסור תורה או איסור דרבנן וכמו שיבואר.

ה' **נתינת המים לקמח.** רבי סובר (בגמ' שבת דף י"ח) דעצם נתינת המים לקמח יש בה מלאכת לישה מן התורה אף שעדיין לא גיבל את העיסה, משום שהמים מתערבים בקמח ונוצרת תחילת עיסה.

ו' **עירוב של המים והקמח.** ר' יוסי ב"ר יהודה (שם) סובר דאין איסור לישה מן התורה אלא כאשר מגבל את העיסה, אך נתינת מים לקמח לבד אינה אסורה מן התורה, מ"מ אף לשיטתו ישנו איסור מדרבנן בנתינת מים לבד (מגיד משנה פ"ח שבת ה"ז, ביאה"ל סי' שכ"ד ס"א ד"ה אין).

ז' **להלכה.** דעת רוב ראשונים כריב"ר דנתינת מים לקמח אינה אסורה מן התורה אלא מדרבנן, וכן סתם המחבר (שו"ע סי' שכ"א ס"ז). אמנם יש מהראשונים שפוסקים כרבי (ספר התרומה, י"א בשו"ע שם) וכן נוהגים כמה פוסקים להחמיר לכתחילה (דרכ"מ סי' שכ"ד סק"א, ח"א כלל י"ט ס"א, שו"ע הגר"ז ס"ג, מ"ב סי' שכ"ד סק"א) ובדיעבד יש להקל (ביאה"ל סי' שכ"א ס"ז ד"ה אבל).

סוגי תערובות

ח' **בת גיבול.** מבואר בגמ' שישנם שני סוגים של תערובות. ישנה תערובות שהיא בת גיבול דהיינו שהמים והקמח נדבקים היטב על ידי הלישה ונעשים עיסה אחת באופן שא"א להחזיר התערובות לקדמותו אפילו אם יתייבשו המים בתוך התערובות.

ט' **אינה בת גיבול.** וישנה סוג תערובות שאינה בת גיבול דהיינו שאינן נעשים לעיסה אחת כגון מים ואפר אשר גם לאחר שמערב אותם היטב אינם נעשים לעיסה אחת, והאפר רק מתאסף ומתגבל על ידי המים אך אינו נדבק.

ט' ובלילה עבה, שנותנים רק מעט מים לקמח שלאחר שיתערבו וילוושו יהיו בלילה עבה, אינו מועיל שינוי הסדר בעת נתינת המים, שאין שינוי מועט זה די להתיר איסור תורה של בלילה עבה, והוא ע"פ מה שנוהגים להחמיר לנקוט שיש איסור תורה גם בנתינת מים לבד בבלייה עבה (כמבואר לעיל אות ה'), ולכן אסור להכין בלילה עבה בשבת ואפילו ע"י שינוי, מאחר שאין לנו אופן של שינוי המספקת כדי להתיר את השלב של נתינת מים, אם לא במקרים מסויימים, כמו שיבואר (אות ל"ב).

כ **שינוי בגיבול.** גם בשלב הגיבול, קיימים כמה סוגי שינויים מועילים המובאים בפוסקים כגון 'מעט מעט' או לערבם בצורה 'שתי וערב', ועוד כמו שיבואר (אות כ"א), ומשום ששינויים אלו הם שינויים גמורים בצורת הגיבול, מועילים הם גם בבלייה עבה שמלאכתה אסורה מן התורה.

אופני השינוי בגיבול

כא בהמשך דברי השו"ע מוזכרים כמה אופני עשיית שינוי השייכים בעת הגיבול, וכל פעם מוזכר שינוי אחר בהתאם למאכל שמכינים, ומשמעות הפוסקים שכל שינוי מועיל בכל המאכלים עכ"פ במקרים דומים, אלא שדיברו הפוסקים בהווה, והעיקר הוא שיהיה ניכר שמשנה מדרך הגיבול בימות החול (כמבואר בשו"ע הגר"ז סי' שכ"ד סק"ג, אג"מ או"ח ח"ד סי' ע"ד לש אות ט', פסקי תשובות סי' שכ"א אות כ"א), ולכן נזכיר כאן את האופנים השונים המוזכרים בפוסקים.

כב **מעט מעט.** אופן אחד של שינוי הוא ללוש רק מעט מעט דהיינו כמות קטנה, בדבר שדרכו בימות החול ללוש בכמות מרובה (שו"ע סי' שכ"א ס"א), ומותר לערב בין ביד בין בכלי (חזו"א או"ח סי' נ"ח סק"ה).

כג **שתי וערב [crisscross].** אופן אחר של שינוי הוא שיבחוש עם הכף בצורה של 'שתי וערב' דהיינו שמעביר את הכף מצד לצד לאורך הקערה אפילו כמה פעמים (ביאה"ל סי' שכ"ד ס"ג ד"ה ומעביר, חזו"א שם סק"ו), ואח"כ מעביר כן הכף לרוחב הקערה וחוזר חלילה עד שמעורב יפה (שו"ע סי' שכ"ד ס"ג).

כד **מגבל בנחת.** בדברים שדרכם לגבלם במהירות (איל משולש פ"ג ס"ב), מועיל שינוי לגבלם בנחת ולא בכח (שו"ע סי' שכ"א סט"ו סט"ז).

כה **מגבל בידו.** בדברים שדרכם לגבל דוקא בכלי, מועיל שינוי לגבלם בידו או באצבע (רמ"א שם סט"ז).

כו **ע"י נענוע הכלי.** אפשר לבצע שינוי ע"י נענוע הכלי (מ"ב שם ס"ק ס"ג) או הורקתו מכלי לכלי (שו"ע סי' שכ"ד ס"ג) כמה פעמים עד שמתגבל יפה (שש"כ פכ"ב הע' נ"ג).

כז **בכלי שונה.** אם רגילים לערב בכף או במזלג, די שעושה שינוי ע"י שמערב בסכין או בידית הכף והמזלג (שו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' ע"ד לש אות י"א, שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' ע"ד אות ה').

כמה פרטי דיני לש

נתינת משקה עב לקמח

כח **מינוע עם קמח.** הבאנו שיש איסור אף בנתינת מים לקמח (אות ה'), אמנם זהו דוקא במים או שמן שהם מחלחלים בקמח ומתערבים בו, אבל הנותן דבר עב שאינו מחלחל בקמח אלא עומד כמוצק עליו כגון מינוע, אין איסור בעצם נתינתו לקמח והרי זה מותר (שביתת השבת הק' למלאכת לש סק"ו, ארחות שבת פ"ו אות ח"י), ומ"מ הגיבול צריך להיעשות ע"י שינוי כגון ע"י שתי וערב.

דילול עיסה [Diluting the paste]

כט עיסה שנלושה היטב מערב שבת מותר להוסיף לה מים בשבת ולערבבה, משום שעירוב זה אינו מועיל כלל לגיבול העיסה אלא מדלל אותה, ואדרבה זהו היפך ענין הלישה אשר עיקרה לדבק החומרים זה לזה (ביאה"ל סי' שכ"א סט"ו ד"ה יכול).

הכנת טחינה בשבת

ל **הכנה מטחינה גולמית.** כשמכינים 'סלט טחינה' [העשוי משומשמיין טחונים] מטחינה גולמית, אם מוסיפים מתחילה רק מעט מים, אז הטחינה מתקשה תחילה ע"י התקבצות חלקי הטחינה זה לזה, ויש בו משום הכנת בלילה עבה האסורה בשבת, ולכן כבר מתחילה יש להוסיף הרבה מים, ואז לא נעשה ממנה עיסה אלא אדרבה מדללים את הטחינה להיות יותר נוזלית.

נתרם ע"י הרוצה בעילום שם

בזכות לימוד והחדרת הלכות שבת לציבור שומרי תו"מ יזכה לפרנסה בריווה ולהצלחה מרובה בכל הענינים ולבנים צדיקים תלמידי חכמים

לא **לדלל טחינה בשבת.** כמו כן, מותר לדלל טחינה בשבת, דהיינו אם הכין את הטחינה לפני שבת ועירבו היטב, ועכשיו בשבת רוצה להוסיף לו מים כדי לדללו יותר, מותר, משום דהוספת מים כדי לדללו, אינו מהווה לש אלא היפוכו.

מקרים שאפשר להכין בלילה עבה ע"י שינוי

לב **הבאנו לעיל (אות י"ט) שבלייה עבה א"א להכין בשבת כלל לפי שאין דרך שינוי מספקת לפי הדיעה דס"ל שיש איסור תורה בנתינת מים.** ומ"מ ישנם מקרים בבלייה עבה [שהיא בת גיבול (לדעת המ"ב בביה"ל סי' שכ"ד ס"ג סוד"ה אין), וגם בדבר שאינו בר גיבול (לדעת החזו"א סי' נ"ו סק"ג)] שהקילו בהם הפוסקים שלא לחוש לדיעה זו אלא לסמוך על עיקר הדין שאין איסור תורה בנתינת מים לבד (אות ז'), וממילא יועיל שינוי בגיבול, כמבואר לעיל ונפרט כאן כמה מקרים.

לג **כשאי אפשר להכין מערב שבת.** מאכל שאי אפשר להכינו מערב שבת משום שטעמו מתקלקל, התירו להכינו בשבת על ידי שישנה גיבול, והיתר זה אף בבלייה עבה (ט"ז וא"ר, הובאו בשעה"צ סי' שכ"א סקפ"ד), ומ"מ טוב לעשות שינוי גם בשלב של נתינת מים (מ"ב סי' שכ"א ס"ק ס"ח).

לד **לצורך מאכל התינוק.** הבא להכין עיסה לצורך מאכל התינוק, התירו הפוסקים להכינו בשבת על ידי שינוי בגיבול (חזו"א סי' נ"ח סק"ח ד"ה כשכותשין).

לה **ע"י נכרי.** בשעת הדחק מותר לתת מים לקמח על ידי נכרי, דכיון שאמירה לנכרי אינה אסורה אלא מדרבנן, אין צריך לחוש בזה לדעת המחמירים בשלב נתינת מים, ושוב יכול ישראל להמשיך ולגבל בשינוי (מ"ב סי' שכ"ד סק"א).

עירוב שני דברים הדומים זה לזה

לו **בפשוטו,** צורת המלאכה של לש הוא בעירוב חומר נוזלי עם חומר מוצק, ודנו הפוסקים אם יש איסור לש גם כשמערבים שתי בלילות עם סמיכות הדומים זה לזה ונעשים לגוש אחד.

לז **חמאה עם גבינה.** יש שדנו לאסור לערב חמאה עם גבינה משום לש (חזו"א בס' דינים והנהגות לחזו"א פ"ג אות י"ב, הובא בארחות שבת פ"ו הע' כ', הגרש"א הובא שם).

לח **אבל רוב הפוסקים מתירים שהרי אין זה בגדר מלאכת לש כלל ואינו אלא עירוב שני דברים ביחד, ולכן התירו לערב שמנת או לבן בגבינת קוטג' או בגבינה רכה, כמו כן דבש בתוך גבינה או לבן (אג"מ או"ח ח"ד לש סוף אות י"ג, חוט שני ח"א עמ' ק"ג אות ב').**

לט **קטשופ ומיונז [ketchup and mayonnaise].** עוד דנו האם מותר לערב קטשופ עם מיונז, יש הסוברים שאסור לערבם ביחד בבלייה עבה כשמערב להיות דבר חדש (הגר"ש"א, אשרי האיש או"ח ח"ב פכ"ט אות י"א). אבל רוב הפוסקים מתירים כיון ששניהם רטובים ואין בהם איסור לישה (אבני ישפה ח"ו סי' ע"ג ענף ב', אחרונים).

מ **חריין ומיונז [chrainaise].** כמו כן מותר לערב חריין עם מיונז מאחר ששניהם נחשבים כרטובים אע"פ שבתוך החריין יתכן שיש חתיכות מאד קטנות של חזרת, מ"מ רואים אותו כדבר רטוב ולא נעשה כגוש חדש יחד עם המיונז אלא כתערובות חדש (אבני ישפה שם ענף א', שבת במטבח עמ' קס"ג, ל"ט מלאכות עמ' תקל"ה), ולדעת המחמרים הנ"ל, יש לערבו ע"י שינוי כגון שתי וערב.

דיני לישה בדיעבד

במזיד או בשוגג

מא **עבר ולש עיסה או שאר מאכל בשבת, דינו כדין המבשל בשבת, דאם הוא מזיד הרי זה אסור לו לעולם ולאחרים עד מוצאי שבת, ואם הוא שוגג אסור בין לו ובין לאחרים עד מוצאי שבת.**

מב **דעת הגר"א.** וידוע דעת הגר"א דבשוגג מותר בין לו ובין לאחרים אף בשבת עצמה, ובשעת הצורך אפשר לסמוך על דעת הגר"א (מ"ב סי' ש"ח סק"ז).

מג **בחומרא.** במקרים שלפי עיקר ההלכה אין איסור לישה ורק לחומרא חוששים בהם, אין לאסור בדיעבד, ולכן צריך האדם לדעת מה אסור מעיקר הדין ומה אסור רק על צד חומרא, כדי להבחין כשנעשה בשוגג.

חיזוק בענין לימוד הלכות שבת

אי אפשר כלל במציאות שינצל מאיסור שבת אם לא ילמוד כל הדינים על בריים היטב היטב (יערות דבש)

וראוי ונכון לכל ירא וחרד לדבר ה' לכוונן חבורות ללמוד הלכות שבת כדי שלא ישלול בהם (מ"ב הקדמה ח"ג)